

О. Харитоновна,

докторка юридичних наук, професорка, член-кореспондент
Національної академії правових наук України,
завідувачка кафедри інтелектуальної власності та патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
В ПРАВІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Вступ. Швидкий розвиток генеративного штучного інтелекту змінює світ, у якому існує людство. Це стосується всіх сторін суспільного життя і має як свої переваги, так і несе величезні ризики, оскільки є не досить дослідженою і не зрозумілою до кінця територією. Він розхитує й без того тендітний світ ЗМІ, значною мірою вже змінений Web 2.0.

Дія штучного інтелекту поширюється на медицину і освіту, управління і технологічну сферу, медіа і оборону, змінюючи ті правила, які діяли досі у царині поширення інформації, її верифікації і зберігання. Однією з головних рис інформаційного суспільства є прояв ефектів нових технологій, котрі охоплюють у ньому усі сфери людської діяльності [1]. Результатом таких ефектів є феномен віртуальної реальності, у площину якої перенесена значна кількість соціальних процесів. Розвиток технологій також призводить до виникнення нових правових ризиків, таких як кіберзлочинність, шахрайство, незаконне використання даних. Правові ризики та виклики, пов'язані з цифровою трансформацією та цифровізацією, потребують комплексного правового підходу. Важливо адаптувати законодавство до нових реалій, забезпечити захист прав споживачів і інтелектуальної власності, а також створити умови для безпечного та ефективного використання нових технологій.

Постановка проблеми. Наразі найбільш актуальними є проблеми

врегулювання штучного інтелекту. Україна вже робить перші кроки в напрямку регуляції штучного інтелекту, зокрема в частині захисту демократичних прав та свобод при застосуванні технологій штучного інтелекту. У Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні [2], схваленій у 2020 році, зазначено, що одним із головних принципів розробки й реалізації ШІ в Україні є «дотримання верховенства права, основоположних прав і свобод людини і громадянина, демократичних цінностей, а також забезпечення відповідних гарантій під час використання таких технологій». Прийнятий у межах Європейського Союзу Закон про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act, AIA), є першим у світі деталізованим регуляторним актом, спрямованим на правове регулювання штучного інтелекту. Він визначає принципи та правила розробки, впровадження й використання штучного інтелекту з урахуванням ризиків, які зазначені технології можуть створювати для суспільства та економіки. Тому є необхідність аналізу тієї нормативно-правової бази використання штучного інтелекту, яка існує на сьогодні, з метою обрання орієнтирів для вдосконалення вітчизняного законодавства у цій сфері, зокрема, у праві інтелектуальної власності.

Стан дослідження проблеми.

Попри досить велику увагу з боку науковців, питання правового регулювання використання штучного інте-

лекту не вирізняються всеохопленням і якоюсь одноставністю. Окремі сторони правового регулювання були предметом досліджень науковців у сфері цивільного права [3, 4], медичного права [5], права інтелектуальної власності [6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16], конституційного права [17], міжнародного права [18, 19, 20, 21, 22, 23] тощо. Теоретичні основи щодо розуміння і регулювання штучного інтелекту досліджували О.А. Баранов [24], В.Г. Пилипчук та О.С. Гиляка [25], О. Радутний [26] та ін. Кількість досліджень, пов'язаних зі сферою прав інтелектуальної власності, наразі є переважаючою.

Метою статті є окреслення актуальних проблем штучного інтелекту в праві інтелектуальної власності і шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні штучний інтелект є організованою сукупністю інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань. Тобто, це програмний продукт, який отримує певний запит, збирає та обробляє дані, а потім видає готове рішення. Таке рішення часто сприймається, як результат роботи програми, яка демонструє інтелектуальну поведінку та працює подібно до людського мислення.

В зв'язку з цим постає низка питань, пов'язаних з визначенням правової природи штучного інтелекту і тих об'єктів, які він здатний генерувати.

Нові комп'ютерні технології радикально змінили підхід до творчості та її сприйняття. Вони відіграють важливу роль у створенні музичних, архітектур-

них, наукових творів, тощо. Проте якщо донедавна такі технології сприймалися лише як допоміжний інструмент для створення митцем своєї роботи, то ХХ ст. внесло свої корективи, поставивши штучний інтелект в один ряд з митцями. Це породило численні дискусії, а правові системи держав світу виявились не готовими до визнання штучного інтелекту рівним фізичній особі-творцеві [23].

Зокрема, про «електронну особу» йдеться в Резолюції від 16 лютого 2017 року Європейського парламенту з питань цивільно-правових норм про робототехніку (European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103 (INL)) [27]. Пунктом 59 п/п f Резолюції пропонується створення особливого правового статусу роботів у довгостроковій перспективі у такий спосіб, щоб, принаймні, за найбільш складними автономними роботами був закріплений статус електронних осіб, відповідальних за відшкодування будь-яких збитків, які вони можуть заподіяти, та, можливо, застосування електронної особи у випадках, коли роботи ухвалюють самостійні рішення чи іншим чином незалежно взаємодіють з третіми сторонами. В цілому Резолюція має на меті врегулювати правове становище роботів у людському суспільстві, для чого пропонується: створити спеціальне Європейське агентство з робототехніки і штучного інтелекту; дати нормативне визначення «розумному автономному роботу»; розробити систему реєстрації найбільш просунутих роботів разом із системою їх класифікації; зобов'язати розробників роботів надавати гарантії відсутності ризику отримання травм або шкоди від роботів; розробити нову структуру звітів для компаній, які потребують роботів, про вплив робототехніки і штучного інтелекту на економічні результати компаній» [28].

З приводу наділення роботів правами і обов'язками триває доволі гостра дискусія [28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37].

Як бачимо, тут йдеться про «електронну особу», під якою розуміється робот із високорозвиненим інтелектом, здатний приймати самостійні рішення і незалежно від розробника взаємодіяти з іншими особами. Звертає на себе увагу застосування терміну «особа», який апіорі відносить це явище до категорії «суб'єктів».

Звісно, ця категорія також потребує детального дослідження, оскільки прояви штучного інтелекту стають дедалі все більш різноманітними і все більше долученими до сфери суспільних відносин, поки що у якості об'єктів. І такі дослідження вже відбуваються, зокрема, у сфері цивільного процесу. Так, О. Кармаза та О. Грабовська зазначають, що робот зі штучним інтелектом в Україні не є суб'єктом процесуальних правовідносин чи суб'єктом інших правовідносин, але «електронна особа (особистість)» може набути такого правового статусу за умови, що будуть дотримані загальні принципи використання штучного інтелекту (принципи поваги до основних прав і свобод людини, недискримінації, якості та безпеки, прозорості, неупередженості, справедливості, контролю з боку людини тощо), а межі, порядок та способи її діяльності визначатимуться законом. При цьому норми права в частині використання штучного інтелекту мають відповідати принципу юридичної визначеності та принципу верховенства права. Автори пропонують розширити коло суб'єктів процесуальних правовідносин та надати право здійснювати правосуддя у цивільних справах незначної складності (за взаємною згодою сторін) електронній особі-судді, а в нотаріальному процесі – здійснювати нотаріальні процесуальні дії електронній особі – нотаріусу (засвідчення копій (фотокопій) документів, витягів з них тощо) [38, с. 5].

Не зупиняючись тут на доцільності наділення штучного інтелекту статусом електронної особи-судді і електронної особи-нотаріуса, оскільки йдеться, очевидно, про технічні дії за допомогою штучного інтелекту, зазначимо, що ми не можемо наразі ототожнювати роботів, штучний інтелект у правовому статусі з людиною.

Концепція правосуб'єктності робота (як потенційного суб'єкта права) є абсолютно новою, відповідно, в першу чергу, необхідно зрозуміти, чи підпадає такий суб'єкт під існуючу класифікацію чи буде абсолютно новим видом суб'єктів. О.А. Баранов, зокрема, обґрунтовує необхідність визнання роботів зі штучним інтелектом суб'єктами суспільних відносин – «еквівалентами фізичної особи» [39]. Роботи в цьому випадку розглядаються як людиноподібні суб'єкти, які здійснюють людиноподібні дії в процесі відносин з традиційними суб'єктами. Перші такі особи вже створені і функціонують. Так, МЗС України призначило цифрову особу, яка офіційно коментуватиме консульську інформацію, повідомили у прес-службі відомства. Цифрова особа Вікторія ШІ розмовлятиме англійською та українською. Вона зачитуватиме офіційний коментар міністерства про події, що стосуються українців за кордоном. Крім цього, Міністерство почало розробку ШІ-тренажера, у який планують завантажувати заяви іноземних представників, щоб тренувати молодих українських дипломатів і готувати до переговорів уже досвідчених.

Не погоджуючись з концепцією «еквівалента фізичної особи», ми вважаємо, що цю проблему краще вирішувати за допомогою конструкції юридичної особи, яка ґрунтується на концепції *Persona Ficta*. У цьому разі можна не брати до уваги наявності або відсутності у робота внутрішньої волі, самосвідомості та інших подібних якостей, притаманних людині [40].

Тому наразі можливо, слід визнати роботів зі штучним інтелектом («електронних осіб») квазі-юридичною особою. При цьому пропонуємо включити до переліку видів правосуб'єктності юридичної особи також «кіберздатність», тобто здатність бути активним учасником відносин у ІТ-сфері (укладати договори як користувач, бути учасником соціальних мереж, брати участь в інтерактивних мережах тощо). Кіберздатність може реалізовуватися за допомогою як правочинів, так і юридичних вчинків [41].

Стосовно творів, створених за допомогою штучного інтелекту, наразі, на думку О. Мисенка, яку ми поділяємо також, у процесі створення та діяльності генеративного штучного інтелекту, найбільший інтерес для авторського права складають три питання: 1) використання творів під час навчання базової моделі; 2) використання творів під час генерування об'єктів системою штучного інтелекту; 3) результат генерування системою штучного інтелекту [15].

Так, стосовно використання творів під час навчання базової моделі, слід зазначити, що для навчання використовуються великі набори даних (англ. Big Data). Такі дані обробляються методом «глибинного аналізу тексту та даних» («Text and Data Mining» (TDM)). Таким чином, перш ніж здійснити TDM, необхідно зібрати дані, що підлягатимуть аналізу. Під час збирання даних відбувається відтворення таких даних (для подальшого їх аналізу з метою навчання базової моделі). Серед таких відтворених даних можуть бути також твори. Аби розробникам базових моделей не доводилось отримувати дозволи від усіх правовласників творів, що відтворюються для TDM (що практично неможливо), деякі законодавці встановлюють виняток з права на відтворення для TDM. В різних країнах обсяг такого винятку для TDM може бути не однаковим. В Законі України про авторське право і суміжні

права виняток з права на відтворення творів для TDM міститься у п. 14 ч. 2 ст. 22. Саме так ця норма розглядається у Дослідженні ВОІВ (WIPO SCCR/44/4, див. посилання #56, р. 24). Цей виняток дозволяє без дозволу суб'єкта авторського права «виготовлення копій творів» з метою пошуку тексту і даних за таких умов: 1) твори мають бути з законного джерела; 2) текст і дані [мають бути] включені до наукових публікацій або пов'язаних з ними; 3) такий пошук тексту і даних має здійснюватись для дослідницьких цілей; 4) використання творів не було прямо заборонено суб'єктами авторського права відповідним чином, зокрема за допомогою засобів, придатних для зчитування комп'ютером з цифрового контенту, що є доступним у мережі Інтернет. Крім цього Закон для застосування винятку для TDM вимагає зазначення імені автора і джерела запозичення. Для TDM з комерційною метою – не для дослідницьких цілей – Закон винятків не робить. Отже, для TDM з комерційною метою твори використовуються на загальних умовах [15].

Щодо використання об'єктів авторського або суміжних прав під час генерування об'єктів системою штучного інтелекту, Закон регламентує створення неоригінальних об'єктів. Неоригінальним об'єктом, згенерованим комп'ютерною програмою, у баченні Закону, є об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта. Твори, створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерною програмою. У разі якщо неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, є результатом використання об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав, відповідний суб'єкт

користується правом особливого роду (*sui generis*) на такий неоригінальний об'єкт, за умови дотримання ним прав суб'єкта (суб'єктів) авторського права або суміжних прав, твір (твори) або об'єкт (об'єкти) суміжних прав якого зазнав (зазнали) використання у процесі генерування такого неоригінального об'єкта (ст. 33 Закону Про авторське право і суміжні права).

Ну і, нарешті, Закон про авторське право і суміжні права містить норму, яка не виключає можливості створення твору з використанням комп'ютерних технологій. Відповідно до ч. 2 ст. 33 Закону суб'єктами права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, можуть бути особи, яким, з урахуванням вимоги, передбаченої частиною сьомою цієї статті, належать майнові права або які мають ліцензійні повноваження на передбачену частиною першою цієї статті комп'ютерну програму - автори такої комп'ютерної програми, їх спадкоємці, особи, яким автори чи їх спадкоємці передали (відчужили) майнові права на комп'ютерну програму або правомірні користувачі комп'ютерної програми. Договором можуть визначитися умови належності права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані відповідними комп'ютерними програмами. У результаті утворення неоригінального об'єкта, згенерованого комп'ютерною програмою, особисті немайнові права не виникають.

Стосовно оригінального об'єкту, такий, з точки зору Закону, може бути створений лише фізичною особою – творцем. Так, відповідно до статті 1 Закону, автором твору вважається фізична особа, яка своєю творчою працею створила цей твір. Тобто в Україні, як і в більшості інших країн світу, необхідною умовою для охорони твору авторським правом є те, що твір має бути результатом оригінального та творчого авторства людини.

Висновки. Стрімкий розвиток штучного інтелекту поставив на порядок денний низку питань, пов'язаних з визначенням його правової природи і, відповідно, належності об'єктів, згенерованих штучним інтелектом. Найбільш розробленими ці питання є у праві інтелектуальної власності, оскільки саме вони є безпосередньо пов'язаними між собою. Щодо визначення правового статусу штучного інтелекту, зазначимо, що ми не можемо наразі ототожнювати роботів, штучний інтелект у правовому статусі з людиною. Не погоджуючись з концепцією «еквівалента фізичної особи», ми вважаємо, що цю проблему краще вирішувати за допомогою конструкції юридичної особи, яка ґрунтується на концепції *Persona Ficta*. У цьому разі можна не брати до уваги наявність або відсутність у робота внутрішньої волі, самосвідомості та інших подібних якостей, притаманних людині. Тому запропоновано визнати роботів зі штучним інтелектом («електронних осіб») квазі-юридичною особою. При цьому пропонуємо включити до переліку видів правосуб'єктності юридичної особи також «кіберздатність», тобто здатність бути активним учасником відносин у ІТ-сфері (укладати договори як користувач, бути учасником соціальних мереж, брати участь в інтерактивних акціях тощо). Кіберздатність може реалізовуватися за допомогою як правочинів, так і юридичних вчинків.

Щодо правового статусу об'єктів, створених штучним інтелектом, це питання є врегульованим на рівні закону з урахуванням актуального стану розвитку штучного інтелекту.

Стаття присвячена огляду проблем штучного інтелекту у праві інтелектуальної власності, а також питанням щодо правового режиму як самого штучного інтелекту, так і згенерованих штучним інтелектом об'єктів.

Проаналізовано існуючі у вітчизняній юридичній доктрині підходи щодо розуміння штучного інтелекту, його характеристики в якості об'єкта та в якості суб'єкта правовідносин інтелектуальної власності. На основі нормативних підходів до визначення поняття «штучний інтелект», закріплених у законодавстві України, зроблено висновок про те, що штучний інтелект потрібно розглядати в якості об'єкта правовідносин інтелектуальної власності. Піддано критиці розуміння штучного інтелекту чи роботів, наділених штучним інтелектом, в якості суб'єктів, еквівалентних фізичній особі. Натомість запропоновано у майбутньому, при досягненні штучним інтелектом абсолютної самостійності, надати їм статус квазі-юридичних осіб.

Підтримано позицію, відповідно до якої у процесі створення та діяльності генеративного штучного інтелекту, найбільший інтерес для авторського права складають три питання: 1) використання творів під час навчання базової моделі; 2) використання творів під час генерування об'єктів системою штучного інтелекту; 3) результат генерування системою штучного інтелекту. Проаналізовано основні положення Закону України «Про авторське право і суміжні права» про право особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, що можна вважати відповідником поняттю «об'єкт, згенерований штучним інтелектом». Досліджено ознаки неоригінального об'єкта, згенерованого комп'ютерною програмою, як об'єкта права особливого роду. Зроблено висновок, що об'єкти, згенеровані штучним інтелектом, можуть бути віднесені до об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються правом особливого роду (*sui generis*).

Ключові слова: штучний інтелект, генеративний штучний інтелект, квазі-юридична особа, неоригінальний об'єкт, право особливого роду, авторське право, інтелектуальна власність, об'єкт цивільних правовідносин.

Kharitonova O. Actual problems of artificial intelligence in intellectual property law

The article is devoted to an overview of the problems of artificial intelligence in intellectual property law, as well as issues regarding the legal regime of both artificial intelligence itself and objects generated by artificial intelligence. The existing approaches in the domestic legal doctrine to the understanding of artificial intelligence, its characteristics as an object and as a subject of intellectual property relations are analyzed. On the basis of normative approaches to the definition of the concept of «artificial intelligence», enshrined in the legislation of Ukraine, it is concluded that artificial intelligence should be considered as an object of intellectual property relations. The understanding of artificial intelligence or robots endowed with artificial intelligence as entities equivalent to a physical person has been criticized. Instead, it is proposed in the future, when artificial intelligence achieves absolute independence, to grant them the status of quasi-legal entities

*The position is supported, according to which in the process of creating and operating generative artificial intelligence, the greatest interest for copyright is made up of three issues: 1) the use of works during the training of the basic model; 2) the use of works during the generation of objects by the artificial intelligence system; 3) the result of the artificial intelligence system's generation. The main provisions of the Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights" on the right of a special kind (*sui generis*) to a non-original object*

generated by a computer program, which can be considered a counterpart to the concept of "object generated by artificial intelligence", are analyzed. The features of a non-original object generated by a computer program as an object of a special kind of law are studied. It is concluded that the objects generated by artificial intelligence can be attributed to the objects of intellectual property rights, which are protected by a special kind of law (*sui generis*).

Key words: artificial intelligence, generative artificial intelligence, quasi-legal entity, non-original object, a right of a special kind, copyright, intellectual property, object of civil legal relations.

Література

1. Погляди Мануеля Кастельса на інформаційне суспільство. URL: http://osvita.ua/vnz/reports/econom_history/25179/
2. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text>
3. Щербина Б.С., Ткаченко В.В. Штучний інтелект як суб'єкт цивільного права. Юридичний вісник. 2021. 1 (58). URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/53555/1/22197.pdf>
4. Стефанчук М.О., Музика-Стефанчук О.А., Стефанчук М.М. Перспективи правового регулювання відносин у сфері використання штучного інтелекту. Вісник Національної академії правових наук України. 2021. Т. 28. №1. С. 157–168. doi: 10.37635/jnalsu.28(1).2021.157-168.
5. Тарасевич Т.Ю. Правове регулювання штучного інтелекту у сфері репродуктивних функцій людини: сучасні виклики та перспективи реалізації. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2023. Серія ПРАВО. Випуск 75: частина 1. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.1.20>
6. Андрощук Г. Штучний інтелект і інтелектуальна власність: проблеми регулювання. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління, (2(14)), 58–78.
7. Андрощук Г. О. Проблеми патентування винаходів, створених з використанням штучного інтелекту: доктрина і практика (Ч. 1). Теорія і практика інтелектуальної власності. 2022. № 2. С. 54–67. URL: <https://doi.org/10.33731/22022.259744>.
8. Тимошенко Є.А. Штучний інтелект як суб'єкт права інтелектуальної власності. Часопис Київського університету права, (4), 328–332. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2020.58>.
9. Капіца Ю.М. Тексти, музика, зображення, що створюються штучним інтелектом: до визначення моделі правової охорони. Інформація і право. 2021. № 1(36). С. 45–54.
10. Якубівський І.Є. Цивільно-правовий режим об'єктів, згенерованих штучним інтелектом. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2024 Серія ПРАВО. Вип. 82: Ч. 1. С. 355–361.
11. Прилипко Д. Штучний інтелект та авторське право. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2021. № 2. С. 15–22.
12. Зеров К.О. Огляд теоретичних підходів щодо правової охорони об'єктів, згенерованих системами штучного інтелекту у сфері авторського права і суміжних прав. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2021. № 6. С. 25–37.
13. Тараненко О.М. Правове регулювання об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом: порівняльний аналіз зарубіжного та українського законодавства. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 5. С. 184–187.
14. Мисенко О. Штучний інтелект та авторське право. URL: <https://blog.liga.net/user/amyisenko/article/51282>
15. Мисенко О. Генеративний штучний інтелект: правове регулювання. URL: <https://blog.liga.net/user/amyisenko/article/52383>.
16. Мисенко О. Генеративний інтелект з точки зору авторського права. URL: <https://blog.liga.net/user/amyisenko/article/51766>
17. Аірян С.Р. Кроки країн Європейського Союзу у напрямку захисту конституційних прав громадян в епоху штучного інтелекту. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2023. Серія право. Випуск 76: частина 2. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/05/47.pdf>

18. Хорватова, О. О. Деякі питання міжнародно-правового регулювання використання технологій штучного інтелекту в сфері страхування життя. *Часопис Київського університету права*. 2023. 2. 230–233. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2023.49>.

19. Вінникова Н.А. Штучний інтелект в контексті глобального управління. *Науковий журнал «Політикус»*. 2022. Вип. 3. URL: http://politicus.od.ua/3_2022/10.pdf.

20. Городиський І.М. Тенденції розвитку правового регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі. URL: <http://arhd.ua/publication-388>.

21. Прохазка Г.А. Штучний інтелект в міжнародному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 2. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2022/33.pdf.

22. Попова Н.О. Міжнародно-правове регулювання штучного інтелекту: сучасний стан та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 443–447.

23. Іванов А.Г. Правове регулювання штучного інтелекту в ЄС: «європейський підхід» і виклики правам людини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 697–699.

24. Баранов О.А. Інтернет речей і штучний інтелект: витоки проблеми правового регулювання. *ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 17 листопада 2017 р.)*. Львів: Львівська політехніка, 2017. С. 18–42.

25. Пилипчук В.Г., Баранов О.А., Гиляка О.С. Проблема правового регулювання у сфері штучного інтелекту в контексті розвитку законодавства Європейського Союзу. *Вісник Національної академії правових наук України*. Том 29, № 2. 2022. С. 35–62.

26. Радутний О.Е. Правовий статус та характеристика цифрової людини. *Інформація і право*. № 4(39)/2021. С. 35–51.

27. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103 (INL)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html.

28. Коваль М. Електронна особистість: навіщо ЄС обговорює права роботів | *Європейська правда (eurointegration.com.ua)*.

29. Кулинич В. Цифрова особистість: чи можуть роботи бути наділені правами? URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/cifrova-osobistist-chi-mozhut-roboti-buti-nadileni-pravami.html>.

30. Бежевець А.М. Правовий статус роботів: проблеми та перспективи визначення. *Інформація і право*. 2019. №1(28).С.61–67. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/9_11.pdf.

31. Баранов О.А. Ідентифікація робота з штучним інтелектом як суб'єкта права. *Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 29 лист. 2018 р.)*. Київ : Вид-во «Політехніка», 2018. С. 8–12.

32. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. До проблеми цивільної правосуб'єктності роботів: матеріали наук.-практ. конф. *Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження, м. Київ, 29 листопада 2018 р.*, НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського» / упоряд. В.М. Фурашев, С.О. Дорогих. Київ : Вид-во «Політехніка», 2018. С. 42–46.

33. Марценко Н., Кучарська Х. Перспективи визнання нових суб'єктів цивільних прав (правовідносин). *Актуальні проблеми правознавства*. 3 (23)/2020. С. 146–152.

34. Марценко Н. Правовий режим штучного інтелекту у цивільному праві. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4(20). С. 91–98.

35. Радутний О. Artificial intelligence (штучний інтелект) як суб'єкт правовідносин в галузі кримінального права. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Політика у сфері боротьби із злочинністю» з нагоди відзначення 25-річчя навчально-наукового юридичного інституту*. Івано-Франківськ, 2017. С. 200–206.

36. Радутний О. Суб'єктність штучного інтелекту у кримінальному праві. *Право України*. 2018. № 1. С. 123–136.

37. Радутний О. Додаткові аргументи щодо правосуб'єктності штучного інтелекту, у *Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження: Матеріали другої наук.-практ. конф., 29 листопада 2018, Київ (Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка»*, 2018. С. 46–50.

38. Кармаза О., Грабовська О. Електронна особа (особистість) як суб'єкт правовідносин у цивілістичному процесі.

Підприємництво, господарство і право. 2021. № 2. С. 5–10.

39. Баранов О.А. Інтернет речей (IoT): робот зі штучним інтелектом у правовідносинах. Юридична Україна. 2018. № 5-6. С. 75–95.

40. Каткова Т. Г. Закони про роботів: сучасний стан і перспективи розвитку. ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні : мате-

ріали наук.-практичної конференції (Львів, 17 листопада 2017 року). Львів : НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 58–64. URL: <http://aphd.ua/publication-345>.

41. Харитонов О. І., Харитонов Є. О. Цифрова людина, цифрова особа та цифрова особистість: до проблеми співвідношення. Часопис цивілістики. 2023. № 49. С. 5–13.